

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Istorija i fikcija u romanima
Dona DeLila*, kandidatkinje Aleksandre Vukotić

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

16. mart 2016. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

SASTAV KOMISIJE

1. dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;
2. dr Radojka Vukčević, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2005), Filološki fakultet u Beogradu;
3. dr Aleksandra Jovanović, vanredni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2012), Filološki fakultet u Beogradu;
4. dr Vladislava Gordić Petković, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2008), Filozofski fakultet u Novom Sadu.

2. PODACI O KANDIDATU

1) Ime, ime jednog roditelja, prezime

Aleksandra (Čedomir) Vukotić (rođena Marić)

2) Datum rođenja, opština, republika

1. avgust 1984, Beograd, Savski venac, Srbija

3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze

(kandidatkinja je doktorske studije upisala bez odbranjene magistarske teze, na osnovu visokog proseka s redovnih studija)

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Istorija i fikcija u romanima Dona DeLila

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Istorija i fikcija u romanima Dona DeLila* kandidatkinje Aleksandre Vukotić, obuhvata 255 kucanih strana. Podeljena je na šest poglavlja: 1. Uvod (str. 1-8); 2. Istorija i fikcija: račvanja i ukrštanja (9-40); 3. Istorija kao tematski i pripovedački okvir u DeLilovom romanesknom svetu (41-105); 4. Istorija, fikcija i novi modeli ljudskog iskustva: DeLilo i logika medija (106-181); 5. Istorija, misterija, imaginacija (182-225); 6. Zaključak (226-231). Poglavlja su sistematično podeljena na veliki broj potpoglavlja, čime je struktura rada dodatno učvršćena, a čitanje ovog obimnog naučnog dela značajno olakšano. Bibliografija (232-244) priložena na kraju rada sadrži više od dve stotine bibliografskih jedinica.

5. VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Aleksandre Vukotić napisana je s čvrstom teorijskom utemeljenošću, zavidnim analitičkim darom, i uočljivim entuzijazmom. Disertacija se bavi romanima vodećeg američkog proznog pisca Dona DeLila, kroz prizmu razmatranja odnosa istorije i fikcije u ovim delima.

Iz poglavlja u poglavlje, postupno i argumentovano, kandidatkinja ubedljivo dokazuje svoju početnu hipotezu, po kojoj se u svetu DeLilovih romana do istine prvenstveno dolazi spoznajom istorije, koja je za ovog pisca veća i od života i od fikcije. Istorija je toliko moćan

intertekst u romanima Dona DeLila da se čini da se jedino u njoj može očitati smisao svih stvari i bića. Prema DeLilovim rečima „umetnost pokušava da pronađe nekakav smisao i logiku u ogromnoj i nepreglednoj trodimenzionalnoj konstrukciji koju zovemo istorijom,“ i takav ambiciozni poduhvat upravo karakteriše romane ovog pisca. Međutim, iako DeLilo istoriju popularno naziva „konstrukcijom“, ona je „trodimenzionalna“, odnosno u skladu sa teorijom Fredrika Džejmsona (Fredric Jameson), „suštinski nenarativna i neprikaziva“, pa se nikada ne može iskazati isključivo pričama i pisanim dokumentima, jer u biti nije tekstualne prirode. Stoga kandidatkinja, pored ostalog, ukazuje i na to da se u DeLilovim romanima (istorijska) istina često ukazuje na neobjašnjiv, mističan način dok su likovi u nekoj vrsti transa ili ekstaze.

Po rečima Aleksandre Vukotić, celokupno stvaralaštvo Dona DeLila prožima intenzivan osećaj da je istorija izuzetno moćna sila koja oblikuje čovekovu svest. Veliki broj DeLilovih romana obrađuje, ili bar uključuje, ključne trenutke u savremenoj istoriji koji su najviše uticali na formiranje američke individualne i kolektivne svesti, dok se jedan broj romana bavi mestom pojedinca u istoriji, ili samim značenjem i značajem istorije. To su ujedno i DeLilovi najcenjeniji romani, na koje se kandidatkinja u ovom radu najizrazitije usredsredila: *Beli šum*, *Vaga*, *Mao II*, *Podzemlje*, *Padač* i *Tačka Omega*, kao i *Ratnerova zvezda*.

Ideja o tome da istorija igra ključnu ulogu u oblikovanju svakodnevnog života – s čvrstom argumentacijom ukazuje kandidatkinja – možda je najlucidnije izražena u romanu *Beli šum*, iako se ovo delo na prvi pogled istorijom uopšte ne bavi. Zapravo, elementi istorije ovde se ukazuju kao prazni znakovi koji ni na šta ne upućuju, pa sumanuti svet *Belog šuma*, u kome između ostalog Adolf Hitler i Elvis Presli stoje u istoj ravni, pokazuje koliko je lako izgubiti istoriju iz vida u medijskoj kulturi, što neizbežno vodi u kaos i šizofreniju. Ovo je ujedno i roman u kom DeLilo najotvorenije parodira savremene teorije kulture i istorije, kao, na primer, ideju o istoriji i “stvarnosti” kao iluziji, dovodeći ih do apsurd.

Roman *Vaga* eksplicitnije se bavi istorijom, te za glavnu temu ima važan momenat u američkoj istoriji kojim se završilo doba „političke nevinosti“. Kroz priču o Osvaldu, navodnom atentatoru na predsednika Kenedija prema, predstavljena je mešavina fikcije i činjenične i kontračinjenične istorije – *Vaga* tako uvodi i lik drugog atentatora, teorije zavere i alternativne ispovesti, predstavljajući nove „dokaze“ i „činjenice“. Ipak, vrednost ovog romana nije u predstavljenoj alternativnoj verziji priče o atentatu na Kenedija, koja zapravo kombinuje različite teorije zavere koje su se pojavile kao odgovor na Izveštaj Vorenove komisije, već u pomenutoj

ideji da je istorija neobjašnjiva sila koja upravlja životima običnih ljudi, te da pojedinac nije ništa drugo do proizvod istorije.

Motiv Kenedijevog ubistva prisutan je i u romanu *Podzemlje*, koji se smatra ne samo DeLilovim najboljim delom, već i jednim od najznačajnijih savremenih američkih romana. Pored izmišljenih likova, u ovom romanu se nalazi čitav niz istorijskih ličnosti koje su od Hladnog rata do devedesetih godina bile elementi istorije i kontraistorije, između ostalih Džon Edgar Huver, Leni Brus, Bobi Tomson, Ras Hodžis, a posredno i Džon Kenedi, Li Harvi Osvald, Litl Ričard, Mik Džeger, Sergej Ejzenštajn i drugi. Ovde se dodatno razrađuje teza postavljena još u romanu *Vaga*, da se u doba medijskih tehnologija posebno komplikuje odnos istine, istorije i fikcije pošto mediji u vidu novinskih članaka, fotografije, filma, televizije i računara pružaju beskrajne mogućnosti umnožavanja istine i fabrikovanja istorije. Pored toga, i sama narativna struktura romana, oblikovana po uzoru na tehnike montaže avangardnog filma, razotkriva mehanizme stvaranja istorije u medijskoj kulturi i načine na koje se popunjava naše zajedničko polje znanja.

Romani *Mao II* i *Padač* obrađuju događaje iz novije istorije, ispitujući ulogu terorizma i traume u oblikovanju američke svesti. Teroristički napad na Svetski trgovinski centar u Njujorku, prefiguriran u romanu *Mao II* i direktnije obrađen u romanu *Padač*, otvorio je novo poglavlje u istoriji simbolički označivši novi milenijum kao prelazak iz doba paranoje u doba strepnje i straha. Jedan lik u *Padaču* kaže: „Ništa nije sledeće. (...) Ovo je sledeće. Vreme kada će ljudi strahovati premda nema razloga za strah.” (*Padač*, 15). U oba romana povlače se uznemirujuće paralele između umetnika (pisca ili uličnog izvođača) i teroriste u pokušaju da se odredi njihovo mesto u istoriji, kao i individualnom i kolektivnom sećanju. Osim toga, u romanu *Mao II* DeLilo se otvorenije bavi masovnim skupovima koje će u kasnijim delima posmatrati kao jedinstveno telo sa posebnom ulogom u istoriji. Svakako, time se implicitno otvara i pitanje o ulozi istorije u formiranju grupnog identiteta, što je jedna od glavnih tema DeLilovih romana.

Sa romanom *Tačka Omega* (*Point Omega*, 2010), u kome su govor i vreme usporeni do krajnjih granica, Don DeLilo kao da ispisuje pun krug u svom stvaralaštvu, nadovezujući se na jedan od svojih najranijih romana, *Ratnerovu zvezdu* (*Ratner's Star*, 1976). Elementi čudesnog i mističnog, koji su najeksplicitnije izraženi u *Ratnerovoj zvezdi*, romanu koji istoriju posmatra kroz teorije antičkih mistika, ponovo se uvode u teksturu romana *Tačka Omega*, bacajući novo svetlo na celokupan DeLilov opus. U *Tački Omega* likovi su gotovo nečujni i nepomični – kao da su u vakuumu koji im omogućava da transcendiraju prostor i vreme i sagledaju svoje mesto u

istoriji, koja se razume kao istina ili informaciono polje koje se čoveku otvara u retkim trenucima povišenog stanja svesti, a najpre u susretu sa umetničkim delima. Kroz sveden izraz, DeLilo kao da poručuje da se do istine dolazi kroz neizgovoreno i naslućeno, i likovi gotovo da imaju sposobnost da transcendiraju stvarnost i pređu u stanje čiste svesti. Kriptičnost i samozatajnost izraza koja prati DeLilove romane od samog početka, međutim, kao da implicira da je mogućnost spoznaje istine u obrutoj srazmeri sa sposobnošću artikulacije, jer je istina neizreciva i njeno mesto je u nesvesnom i imaginarnom, u podzemljima svesti, gde slobodno možemo da lutamo kroz vreme, neopterećeni kulturnim i jezičkim barijerama.

Sumirajući svoje stavove prema Donu DeLilu, kandidatkinja ukazuje i na činjenicu da se iz piščevog bogatog opusa jasno vidi da je on odličan poznavalac savremenog društva, ali i kulturnih i književnih teorija koje vešto koristi i parodira u svojim delima. Međutim, zbog važne uloge istorije i društveno-kulturnih promena koje imaju istaknuto mesto u delima ovog pisca, DeLilo se često posmatra prvenstveno kao odličan analitičar savremenog doba i svojevrstan prorok, a katkad se sugerije i da bi njegova dela pre trebalo da budu predmet izučavanja studija kulture nego književnosti, što umnogome zasenjuje umetničku vrednost DeLilovih romana. DeLilov književni opus nesporno se mora posmatrati i kroz prizmu studija kulture, međutim fokusiranjem na kulturološki važne teme i zanemarivanjem literarnih kvaliteta Delilove proze stvaralaštvo ovog pisca se često posmatra kao svedočanstvo jedne epohe, a sam DeLilo kao istoričar i dijagnostičar pre nego umetnik, romanopisac. Ipak, romane Dona DeLila prvenstveno karakteriše izvanredno bogatstvo jezika koji je često nepravedno zapostavljen u tumačenjima kritičara. DeLilovi romani sačinjeni su od glasova iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, koji svi govore na jedinstvenom, američkom jeziku. U tom smislu, glasovi iz prošlosti zauzimaju posebno mesto u DeLilovom stvaralaštvu, a višeglasje ukazuje na obilje perspektiva koje se dodatno umnožavaju sa razvojem medijske kulture, čineći odnos istorije i fikcije u delima ovog velikog autora izuzetno složenim.

6. SPISAK NAUČNIH RADOVA

Radovi koji su objavljeni ili prihvaćeni za objavljivanje na osnovu rada na doktorskoj disertaciji:

- Marić, Aleksandra. DeLillo's *White Noise*: Language as a mirror and catalyst of existential anxiety in a world of simulacra, *Maribor International Review*, Vol. 3, No. 1., ed. V. Kennedy, 2010, pp. 1-8.
- Marić, Aleksandra. Media medi(t)ations in Don DeLillo's *Underworld*, *Philologia*, No. 9, ed. B. Čubrović, Beograd, Svelto, 2011, pp.111-121.
- Vukotić, Aleksandra. Istina, istorija i priča u romanu *Vaga Dona DeLila*. Zbornik *Jezik, književnost, vrednosti: književna istraživanja*, ur. V. Lopičić i B. Mišić Ilić. Filozofski fakultet Niš, 2013, str. 247-256.
- Vukotić, Aleksandra. Don DeLilo: Na talasu razumevanja. *Kultura*, br. 143, ur. V. Gordić Petković, A. Prnjat, I. Vidmar, Beograd, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 2014, str. 69-85.
- Vukotić, Aleksandra. Don DeLilo i logika zavere. Rad prihvaćen za objavljivanje u Zborniku *Žanrovska ukrštanja srpske i anglofone književnosti* u izdanju Matice Srpske.

Ostali radovi:

- Marić, Aleksandra. Najava apokalipse u diskursu masovnih medija. *Kultura*, br. 128, ur. M. Todić, Beograd, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 2010, str. 233-250.
- Marić, Aleksandra. Ovo je Engleska i njen *Crni album* ili *Buda iz predgrađa* proizveden u Britaniji: predstavljanje i prihvatanje drugog tokom poslednje trećine dvadesetog veka. U: Zbornik radova sa II naučnog skupa mladih filologa Srbije *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, ur. M. Anđelković, Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu, 2011, str. 37-48.
- Marić, Aleksandra. "My phony role as husband and father": performing masculinities in Don DeLillo's *Underworld*, *English Language and Anglophone Literatures Today (ELALT) Proceedings*, eds. I. Đurić Paunović i M. Marković, Novi Sad, Biblioteka Matice Srpske, 2012, pp. 501-507.
- Vukotić, Aleksandra. H. Džejms, *Budućnost romana* (Prir. B. Dojčinović). Beograd: Službeni Glasnik. *Philologia*, br. 10, ur. B. Čubrović, Beograd: Svelto, 2012, str. 163-165.

- Vukotić, A., M. Tanasijević. Forms of communication in online English courses: making the most of new technologies in higher education, *Primenjena lingvistika*, br. 13, ur. V. Polovina, Novi Sad, Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije, 2012, str. 7-16.
- Tanasijević, M., A. Vukotić. The challenges of teaching ESP in traditional and virtual classrooms in Serbia at the academic level, *English Language and Literature Studies: Embracing Edges*, ed. Z. Paunović, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2014, pp. 299-308.
- Vukotić, Aleksandra. *Belgrade Bells* : U susret važnim godišnjicama. Prikaz prihvaćen za objavljivanje u Zborniku Matice Srpske.

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Doktorska disertacija Aleksandre Vukotić bavi se odnosom istorije i fikcije u prozi Dona DeLila, jednog od najistaknutijih pisaca savremene američke književnosti. Istoriju u kontekstu DeLilove poetike kandidatkinja posmatra i kao istoriju u širem smislu, kao akumulirano znanje i iskustvo, ali i kao istoriografiju, odnosno pokušaj da se prošlost uobliči i razume u okvirima naučnog diskursa. Tako se i termin fikcija ovde koristi kao pojam koji upućuje na imaginarno i izmaštano, ali i na prozu, roman, umetnički diskurs. U radu, dakle, razmatramo elemente istorijskog i istoriografskog, imaginarnog i umetničkog u stvaralaštvu Dona DeLila. Stilska, tematska i konceptualna raznolikost odabranih dela omogućila je praćenje razvoja istorijske svesti u romanesknom svetu ovog autora, koji karakteriše obilje sučeljenih perspektiva preuzetih iz raznovrsnih umetničkih i vanumetničkih oblasti. Osim književnih žanrova i drugih umetničkih formi, od slikarstva i arhitekture do filma i fotografije, opus Dona DeLila uključuje i diskurs drugih disciplina, poput filozofije, istoriografije, sociologije i politike, matematike, fizike i astrofizike, sve do teologije, mistike i astrologije. Tom izuzetno bogatom i raznolikom opusu kandidatkinja je pristupila transdisciplinarno, ukrštanjem književnih, kulturoloških, istorijskih, političkih i filozofskih teorija. Nakon kraćeg uvoda u poetiku Dona DeLila u svetlu njegovog zanimanja za istoriju, u prvom poglavlju dat je kritički pregled najznačajnijih teorija koje obrađuju odnos istorije i fikcije, a koje su autorki rada pomogle da definiše DeLilov složen pristup ovoj temi: od potpunog razgraničavanja imaginarnog i faktografskog diskursa, preko

teorije o „istorijskoj imaginaciji”, zatim poređenja figure istoričara sa ulogom pripovedača i ideje istorije kao „imaginarnog izlaganja” i „pravog romana”, teorija o poetskoj i istorijskoj iluziji, istorije kao književnog žanra i romana „istoriografske metafikcije”, do „metafizike unutrašnjeg iskustva” i teorija koje prevazilaze okvire teksta i diskursa. U drugom poglavlju autorka disertacije bavi se istorijom kao tematskim i pripovedačkim okvirom u DeLilovom stvaralaštvu, od autorovog „osećaja” istorije i uloge pojedinca u istoriji, do pripovedačkih postupaka kojima se preispituju mehanizmi stvaranja istorije. Potonje pitanje detaljnije je obrađeno u trećem poglavlju, u svetlu tehnokulture i diskursa modernih i novih medija, te se u navedenim romanima prati povećanje napetosti između istorije i fikcije sa tehnološkim napretkom. U svetlu DeLilovih romana diskurs medija se umeće između istorijskog i imaginarnog, te posredstvom „pripovedačkih” postupaka i tehnika koje pozajmljuje od fikcije „obistinjuje” stvarnost i istoriju, što na njegove junake ostavlja različite posledice. U završnom delu rada, kandidatkinja se bavi neuhvatljivom tajnom istorije, koja ostaje izvan domašaja ljudskog razumevanja, kao nepresušni izvor inspiracije koja pokreće maštu naučnika i umetnika. Detaljno i lucidno razmotren je i odnos nauke, teologije, mistike i umetnosti kao različitih sfera ljudske delatnosti koje pokušavaju da pronađu smisao u istoriji.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Promišljenim i teorijski čvrsto utemeljenim analitičko-sintetičkim iščitavanjem romana odabranih po čvrstim i jasnim kriterijumima, kandidatkinja je došla do čitavog niza istinski inovativnih uvida i zaključaka. Te je zaključke u svojoj doktorskoj disertaciji izložila preglednim i jasnim naučnim stilom, koji čitaocu nesumnjivo olakšava snalaženje u složenoj problematiki ovog naučnog rada.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je Aleksandra Vukotić obradom teme pod naslovom *Istorija i fikcija u romanima Dona DeLila* sačinila vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatkinji odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, 12. aprila 2016. godine

dr Zoran Paunović, red. prof.

dr Radojka Vukčević, vanr. prof.

dr Aleksandra Jovanović, vanr. prof.

dr Vladislava Gordić Petković, red. prof.

